

Holgersens «Undertekst»

Sølvi Kristiansen

I siste nummer av Tidsskriftet har Helge Holgersen skrevet et bokessay med utgangspunkt i Siri Gullestads og Bjørn Killingmos nye lærebok i psykoanalytisk psykoterapi. Essayet introduseres på følgende måte: «Siri Gullestad og Bjørn Killingmo har gitt ut noe så sjeldent som en 233 siders lærebok i psykoanalytisk psykoterapi, 35 år etter Killingmos første bok, *Den psykoanalytiske behandlingsmetode*, og nærmere seksti år etter Harald Schjelderups *Nevrosene og den nevrotiske karakter*. Hvor plasserer boken norsk psykoanalytisk tenkning i forhold til samtidens internasjonale strømninger?» (s. 1212).

Dette er en pirrende introduksjon som skaper forventninger hos leseren. Min første forventning er selvsagt at Holgersen skal gjøre oss kjent med den nye boken – denne sjeldne begivenheten, som han selv kaller det. I tillegg tar forfatteren sikte på å gjøre en analyse av hvordan norsk psykoanalytisk tenkning står i forhold til samtidens internasjonale strømninger. En krevende problemstilling, men det er spennende at noen tar mål av seg til å trekke de store linjene.

Hva møter en så videre i dette essayet? Kjenner man boken bedre etter å ha lest dette essayet, og er det en god og interessant analyse?

Når det gjelder første punkt, velger jeg å gå rett til konklusjonen. Nei – vi blir ikke introdusert til denne boken. Derimot får vi vite en hel del om Holgersens egen tenkning. Det synes som om han funnet det hensiktsmessig å bruke denne boken for å framføre egne synspunkter. I stedet for å gå i dialog med boken, formidle noe av bokens budskap og med dette som utgangspunkt komme med egne refleksjoner, har han valgt å plukke ut løsrevne sitater som han polemiserer heftig mot.

I angrepsposisjon

Holgersen går i angrepsposisjon nærmest fra første linje. En lurer selvsagt på hvorfor, og kanskje ligger noe av forklaringen i følgende sitat fra bokessayet: «I *Underteksten* blir det imidlertid en for stor grad av forskjellsbehandling mellom de synspunkter forfatterne har sympati for, og de som ikke vekker deres sympati ... For eksempel redegjøres det kun for betegnelsen relasjonell psykoanalyse, i en fotnote på side 54» (s. 1212). Er forfatterens identifikasjon med «fotnoten» så sterk at han ikke klarer å øyne bokens eget budskap? Holgersen gjør etter min mening selv det som han klandrer Gullestad og Killingmo for. Han skriver: «Her feiler forfatterne etter mitt syn med det som nettopp skulle være et av psykoanalysens helt grunnleggende prosjekter: det å forstå den andre i sin særskilthet.» (s. 1213).

Holgersen gjør et poeng av at ethvert budskap har flere undertekster, noe jeg selvsagt er enig med han i. Det gjelder selvsagt også hans bokessay, men en undertekst er særlig fremtredende: Jeg (Helge Holgersen) synes Gullestad og Killingmo er konservative, rigide psykoanalytikere, og det de representerer er ikke i tråd med de sentrale strømningene i samtidig internasjonal psykoanalyse. Hans budskap er imidlertid dårlig faglig underbygget.

Norsk og internasjonal psykoanalyse

Holgersen gjør seg ikke noen refleksjoner om det særegne ved norsk psykoanalyse. Han kunne for eksempel trukket fram den plass faktorer som empati og relasjon har hatt i norsk psykoanalyse siden Schjelderups tid, og som er fulgt opp av blant annet Bjørn Killingmo med sine internasjonalt anerkjente artikler om konflikt/mangel og bekreftelse. Eller den oppmerksomhet som har vært rettet mot form og karakter som en del av arven etter Reich og Schjelderup. Begge disse perspektivene er framtredende i Gullestad og Killingmos bok. Men det er ikke disse forhold Holgersen har

merket seg. Det han trekker fram i sitt forsøk på å sammenholde den norske psykoanalysen med den internasjonale, er: – «Killingmo og Gullestad mener at måten pasientens psyke fremstår på i terapirommet, er *relativt* uavhengig av analytikerens som subjekt, forutsatt at abstinensprinsippet blir konsekvent etterlevd. De plasserer seg således innenfor en *konservativ minoritet* i psykodynamisk teori og *psykoanalysen som et hele*» (s. 1213). Holgersen uttaler seg med en autoritet som er mildest talt forbløffende. Hvilke referanser har han i forhold til en slik vurdering av virkeligheten? Det må da være en minoritet innenfor psykoanalysen som *ikke* skulle mene at pasientens psyke, slik den framstår i terapirommet, er *relativt* uavhengig av analytikerens som subjekt. Men jeg er kjent med at dette synet er gjeldende innenfor deler av den amerikanske psykoanalysen som har valgt å kalle seg relasjonell psykoanalyse, og som Holgersen tydeligvis er sterkt identifisert med.

Han stiller seg videre sterkt kritisk til Gullestad og Killingmos beskrivelse av «det psykoanalytiske rommet» som et kvalitativt annerledes rom, der betydningen av de stabile rammer tillegges stor vekt. Rammenes betydning for å skape kontinuitet og trygghet som muliggjør en dialog utover den konvensjonelle og rasjonelle, er etter min oppfatning sentralt i det meste av psykoanalytisk tenkning. Holgersens kommentar til dette er: «Dette standpunktet om den annen virkelighet, og avvik fra 'grunnlinja', kan i internasjonal psykoanalytisk sammenheng i dag sies å være på vikende front» (s. 1214). Jeg spør igjen: Hva er internasjonal psykoanalyse for Holgersen? Også denne gangen synes hans referanse å være deler av den amerikanske relasjonelle psykoanalysen. Innenfor denne bevegelsen (i den grad det er en enhetlig bevegelse, noe jeg vil tro enkelte av de sentrale teoretikere vil reservere seg mot) er det enkelte som definerer pasient–terapeut-relasjonen nær en vanlig relasjon, og at vanlige medmenneskelige faktorer er de sentrale i den psykoanalytiske behandlingen. Dette er synspunkter som en kan ha. Problemet oppstår når Holgersen framstiller dette som det framtrepende synet innenfor samtidig psykoanalyse.

Temanummeret

Det er nærliggende å se Holgersens argumentasjon i sammenheng med temanummeret av Tidsskriftet som kom ut i september om relasjonell psykoanalyse, der han er medforfatter. Artikkelen her er skrevet på en atskillig mer saklig og redelig måte, men også her ble jeg slått av hvordan forfatterne på en underfundig måte klarer å skape noe jeg opplever som et fordreid perspektiv, der de forstår seg selv som sentrum og de andre som periferi. De store teoretiske spørsmålene som har vært drøftet i psykoanalysen gjennom en årrekke, knyttet til relasjon, driftsbegrepets plass, motivasjonsteorier, forståelsen av det ubevisste, og hvordan forstå overføring og motoverføring, presenteres som om de nærmest har sitt opphav i den relasjonelle psykoanalysen. Riktignok gis det historisk kreditt til for eksempel objektrelasjonsteorien, men i vår samtid er det visst den relasjonelle psykoanalysen som er sentrum.

Foruten noen få referanser forholder temanummeret seg i liten grad til europeisk psykoanalyse. Flere har påpekt at utviklingen av den interpersonlige og intersubjektive psykoanalysen i USA må forstås også på bakgrunn av den særegne form deler av egopsykologien fikk der – med blant annet et sterkt naturvitenskapelig perspektiv – og en autoritær stil ved mange av utdanningsinstituttene. Den europeiske psykoanalysen har vært og er mer sammensatt, og det relasjonelle perspektivet må sies å ha vært sentralt helt fra trettitallet, med Balint, Fairbairn og etter hvert Winnicott. I dag er det relasjonelle perspektivet sterkt representert blant både Contemporary Freudians (for eksempel Sandler), Contemporary Kleinians (Joseph m.fl.), Middle Group (for eksempel Bollas), fransk psykoanalyse (Laplanche og Green m.fl.) og norsk psykoanalyse (Killingmo), og jeg kunne nevnt flere.

Når en leser Holgersens bokessay, og til en viss grad temanummeret om relasjonell psykoanalyse, merker en at de posisjonerer seg sterkt mot noen – men hvem? Den fienden de skisserer, er ikke lett å få øye på innenfor den samtidige psykoanalysen.

Det eksisterer imidlertid faglige motsetninger mellom noen av de relasjonelle psykoanalytikere og den mer «tradisjonelle» psykoanalysen. En del av disse forskjellene fremheves av Holgersen: Finnes det en subjektivitet som bringes inn i terapisisituasjonen og som er relativt uavhengig av terapirelasjonen? Hvordan tenker man rundt begrepet overføring og motoverføring – er det overhodet interessante begreper? Er terapisisituasjonen en mer eller mindre vanlig situasjon der terapeuten inngår i en symmetrisk relasjon med pasienten, eller krever den psykoanalytiske prosessen helt bestemte rammer? Det er verd å merke seg at diskusjonene om disse spørsmålene i stor grad har funnet sted i *International Journal of Psychoanalysis*, tidsskriftet til den Internasjonale Psykoanalytiske Foreningen (den såkalte tradisjonelle psykoanalysen).

Det er nærliggende å tenke at Holgersens lesning av Gullestad og Killingmos bok har vært sterkt farget av en identifisering med den amerikanske relasjonelle psykoanalysen (denne suksesshistorie fra USA som er i ferd med å spre seg til Europa, og som preges av optimisme, glød og lekenhet – fritt etter Binder). Begeistring er flott det, men kollegial redelighet og litt nøkternhet er heller ikke å forakte!